

Det nya Europa – i en amerikans ögon

Av Elisabeth Braw Riccini

DET ÄR SÄKERLIGEN ingen tillfällighet att den amerikanska journalisten Elizabeth Ponds nya bok *The rebirth of Europe* kom ut tio år efter Berlinmurens fall och samtidigt som Tyskland flyttade sin huvudstad från Bonn. Det var en flytt full av symbolik – från en stad som stått för det kalla krigets konstgjorda uppdelning av Europa, till huvudstaden före världskrigens slut, Berlin.

Flytten markerar inte bara en förändring inom Tyskland, ett germanskt korrektiv, utan också det nya Europa. Ponds allt annat än stillsamma utgångspunkt är också, vilket titeln avslöjar, att Europa nu föds på nytt, tusen år efter sin födelse vid toppmötet mellan kejsaren av Det Heliga Romerska Riket, Otto III, och Polens kung Boleslav den Modige.

Elizabeth Ponds bakgrund som Tysklandsbaserad korrespondent för Christian Science Monitor blir tydlig i hennes analys, en slags fortsättning på hennes tidigare bok, *Beyond the wall*, som publicerades 1993 och som handlade om just Tyskland. Ty för Pond är Tyskland – hittills i tandem med Frankrike, trots dess tidvisa primadonnemanér – motorn i EU. Och kan egentligen inte vara något annat.

Tyskland driver Europa framåt, både på grund av sin geografi och den historia som gjort fredligt samarbete med andra europeiska länder ofrånkomligt. Betoningen av Tysklands roll är alltså inte bara ett resultat av författarens eventuella förkärlek för detta land, även om andra västeuropeiska stater tyvärr kommer i skymundan, utan speglar

naturligtvis det faktum att den politiska tyngdpunkten sedan 1989 förskjutits till Tysklands fördel.

Tysklands särställning i Ponds analys motsvaras på det institutionella planet av EU och Nato, som för henne representerar det Europa som till skillnad från det kalla krigets dagar sträcker sig bortanför Oder, men som samtidigt genom Nato är fast förankrat i samarbetet med USA. De två kapitlen om dessa organisationer har överskriften "Present at the Second Creation", en tydlig anspelning på Dean Achesons memoarer, *Present at the Creation*, när hans skapelse Nato och dess världsordning kom till.

Den andra skapelsen är således EU och det nya Nato, vilka nu formar den nya världsordningen. Pond menar att båda allianserna är nya skapelser just därför att de inte upplöstes i samband med Warszawapakets fall – särskilt Nato antogs behöva möta detta öde efter att dess raison d'être bortfallit – utan i stället blev än mer djärva projekt. Liksom EG och det gamla Nato kommer de att forma sina medlemmar och sin omvärld.

STARKA PERSONLIGHETER FORMAR HISTORIEN

Pond har inte skrivit en bok om institutionella frågor och tendenser; det är snarare en bok om visioner och svepande förändringar. Europas visionärer är därför viktiga komponenter, och inte helt överraskande är det Helmut Kohl som får det bästa betyget bland de politiker som varit inblandade i Europas pånyttfödelse. Det var han som på egen hand och

utan att se sig om drev EU framåt och fick det ut ur 80-talets kris. När EU:s genesis för andra betraktare är historien om dess fördrag och institutioner är ursprunget för Pond ett resultat av några få mäns långsiktiga tänkande och handlingskraft. Det handlar således inte bara om Helmut Kohls statsmannaskap, utan om hur man betraktar politik överhuvudtaget: som ett resultat av starka personligheter, eller som ett förutsägbart svar på givna omständigheter?

Liksom diskriminering av minoriteter och aggressivitet mot grannländer upphörde i Tyskland när det demokratiserades efter 1945, har den morot som EU och det nya Nato utgör för Centraleuropa fått också dessa stater att inte bara bli liberala marknadsekonomier, utan också att avsäga sig territoriala anspråk och skydda sina minoriteter. Det är just avsaknaden av dessa strävanden och tillstånd som fram till vår tid har präglat Europa och lett det – vilket fortfarande sker på Balkan – till ett destruktivt nollsummetänkande. För Pond är avsaknaden av sådant tänkande i det moderna Europa ett bevis på dess pånyttfödelse, men frågan är huruvida vi verkligen har att göra med ett helt nytt slags tänkande, eller om den nuvarande situationen inte är ett undantag, ett svar på gynnsamma omständigheter.

Även om vi efterkrigsgenerationer tar västeuropeiskt samarbete för givet får vi inte glömma att det före 1945 inte fanns något samarbete att tala om i Europa, och att ständiga konflikter mellan Tyskland och Frankrike präglade kontinenten. Västeuropa blev under det kalla kriget därför för första gången inte bara ett geografiskt begrepp, utan också ett kvalitativt. För Pond har väst blivit ett uteslutande kvalitativt begrepp, och på sin fråga om hur långt österut Västeuropa kan sträcka sig svarar hon att även om Ukraina och Vitryssland geografiskt tillhör Europa kommer det nya Europa i

minst en generation till att sluta intill Bug-floden vid Polens östra gräns.

Det är väl ingen utmanande tanke, men säkert ändå riktig. Ponds avslutar dock inte analysen av det nya Europas gränser där, utan vänder också på myntet och ser den pådrivande kraft som detta Europa, det pånyttfödda, har varit för öst. De centraleuropeiska staterna ser sin framtid också just inom detta Europa med dess samarbetsorgan – EU och Nato.

Men även i denna del finns problem. I stället för järnridån längs Oder har det kommit en ny gräns som delar Europa; den demokrati, energi och det framtidshopp som präglar det nu relativt välmående Centraleuropa har ännu inte infunnit sig i de ostslaviska staterna. Ostslaverna hade alltså inte behövt stå utanför Europas nya geografi, utan hade kunnat tillvarata en enastående chans att få draghjälp i arbetet att gå från auktoritärt styre till att bli liberaldemokratiska stater.

VISIONÄR HISTORIESKRIVNING

Ponds syn på Europa bygger på stora drag: ledande stater, visionärer, organisationers dynamiska utveckling. Till denna uppfattning kommer hon tvivelsutan just därför att hon betraktar Europa utifrån, och en sådan syn är naturligtvis uppfriskande för byråkratitörta väst- och centraleuropéer. Historiska projekt upplevs ganska sällan som historiska av dem som genomlever dem, och detta gäller inte minst för efterkrigstidens européer. Ponds entusiasm gäller därför snarare det europeiska projektets plats i historieböckerna. Hon medger också att det är ett elitprojekt, men att det nödvändigtvis måste vara det just därför att den allmänna opinionen aldrig skulle tillåta de djärva steg det innebär, vare sig nu eller för 50 år sedan.

Men det finns grundläggande problem i Ponds bok: Den utelämnar rätt många skeenden och aspek-

ter. Hon eftersträvar visserligen inte en fullständig analys av det moderna Europa, utan vill just kontra alla småsinta böcker med visioner och stora penseldrag. Trots detta blir hennes bok något mindre relevant när den utesluter viktiga faktorer som exempelvis Rysslands förhållande till det pånyttfödda Europa och följderna av EU:s demokratiska tillkortakommanden.

Hennes tänkande i stora termer går dock kanske ett steg för långt när hon väljer att kalla tiden efter det kalla kriget för Europas pånyttfödelse. Det kanske är lite typiskt för amerikanare, vana som de är av federalt samarbete, att tala med stora ord. Den tid vi genomlever är historisk, visst. Men om vi förtjänar en sådan plats i världshistorien återstår att se; varje tid har en fallenhet för att överskatta sin betydelse. Och högmod går före fall.

Det andra problemet ger sig snarare av hennes historiesyn. Trots henne amerikanska bakgrund ser hon inte de integrerande processer som pågår utanför politiken. Visst, politiska visionärer kan göra skill-

nad och sätta avtryck i ett specifikt skede, men dessa avtryck överlever sällan om de inte backas upp av exempelvis handel och migration. Och att Europa blivit pånyttfött, för att använda Ponds språk, beror inte bara på kommunismens kollaps, utan också på att människors dagliga dagliga handel och utbyte med andra europeiska länder ökade och förde staterna närmare varandra.

Kanske kommer flytten från Bonn till Berlin verkligen att ihågkommas som symbolen för Europas pånyttfödelse. I så fall har Elisabeth Pond rätt: Det var ett projekt för framtiden och vi genomlevde Europas renässans utan att märka det därför att vi var för upptagna med att klaga på dess brister.

Elisabeth Braw Riccini (ericcini@mail.com) är frilansjournalist i USA.

Författare: Elizabeth Pond
Titel: The rebirth of Europe
Förlag: The Brookings Institution, 1999

”Årets intressantaste kvinnliga debutant”

DECKARMAGASINET DAST

Helena Sigander har skapat en ny svensk hjältinna, Eva S:t Clair. ”Döda män vittnar inte” är en klassisk pusseldeckare för den som har tröttnat på pojkvåldet.

”Hon lyckas bra med både person- och miljöbeskrivningen. Boken är en skojig blandning av brott, kärlek, passion, olyckor och två underbara katter på den sörmländska herrgården”, skrev Bibliotekstjänst.

NU I BOKHANDELN